

Çocuk gelinler

Child brides

Perran BORAN, Gülbin GÖKÇAY, Esra DEVECİOĞLU, Tijen EREN

ÖZET

Onsekiz yaş altında evlenme olarak tanımlanan erken evlilik, okulu bırakma nedeniyle düşük eğitim seviyesi, adolesan gebelik, anne ve bebek mortalite ve morbiditesinde artış, yoksulluk gibi çeşitli olumsuz sonuçlara yol açmaktadır. Bu olumsuz sonuçlar sadece kişileri değil, onların çocuklarını ve toplumu da etkileyebileceği potansiyeline sahiptir. Bu derleme yazıda, ülkemizde ve dünyada çocuk gelinler konusundaki durumun incelenmesi ve erken evliliğin önlenmesine yönelik önerilerin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Yoksulluk ve düşük eğitim seviyesi çocuk evliliğine katkıda bulunan en önemli faktörlerdir. Erken evliliklerin önlenmesinde en etkin çözüm, kızların eğitimine odaklanan ve sosyal eşitsizliğin azaltılmasını hedef alan program stratejileri olarak görülmektedir.

Anahtar kelimeler: Erken evlilik, Çocuk gelinler, Adolesan gebelik

ABSTRACT

Early marriage, defined as marriage before 18 years of age, has been associated with a variety of negative outcomes such as low education status due to dropping out of school, teenage pregnancies, increased maternal and infant mortality and poverty. The negative outcomes have the potential to affect not only the individuals but also their children and the community. This review article aimed to investigate the issue of child marriage in our country and around the globe, and to evaluate the recommendations for the prevention of early marriage. Poverty and low education status are the most important factors contributing to child marriage. Promoting strategies focusing on girls' education and targeting social inequalities seem to be the most effective solutions to prevent child marriage.

Key words: Early marriage, Child brides, Teenage pregnancy

Giriş

Bu yazıda, ülkemizde ve dünyada çocuk gelinler konusundaki durumun incelenmesi ve önlenmesine yönelik önerilerin değerlendirilmesi amaçlandı.

Çocuk evlilikleri, diğer adıyla erken evlilik, 18 yaş altında, çocuğun fiziksel, fizyolojik ve psikolojik olarak evlilik ve çocuk sahibi olmak gibi sorumlulukları taşımaya hazır olmadan yapılan evlilik olarak tanımlanmaktadır [1-4]. Erken evlilikler erkeklerden çok kızları etkilediğinden, daha çok çocuk gelinlerle karşılaşılmaktadır. Erkeklerin sadece %5'inin 19 yaşına gelmeden evlendiği görülmektedir [2, 3]. Oysa bu oran kızlarda %35-60 arasında değişmektedir [2, 3]. Ülkemizdeki hukuk sisteminde Türk Medeni Kanunu, Türk Ceza Kanunu ve Çocuk Koruma Yasasına göre çocuk gelin kavramı için sırasıyla 17 yaşını doldurmamış, 15 yaşını doldurmamış ve 18 yaşını doldurmamış kızlar olarak farklı tanımlara rastlamak mümkündür.

Dünya'da erken evlilikler

Tüm dünyada 20-24 yaş arası kadınların %36'sının 18 yaşına ulaşmadan evlendiği belirtilmektedir [5].

Erken evliliklerin en sık görüldüğü Güney Asya'da, 15-24 yaş arası kişilerin %48'inden fazlasının 18 yaşına gelmeden evlendiği saptanırken [3], Afrika'da bu oranın %42 (Doğu ve batı Afrika'da %60'lara varan oranlar bildirilmektedir.), Latin Amerika ve Karayibler'de ise %29 civarında olduğu bilinmektedir [3]. Orta doğu'da erken evliliklerin sık görüldüğü Yemen ve Filistin'de, 18 yaş altındakilerin yaklaşık %50'sinin evli olduğu saptanmıştır [6]. Hindistan'da ise kız çocuklarının %40-60'ını çocuk gelinler oluşturmaktadır. Afganistan'da kızların %54'ü, Bangladeş'te ise %51'i 18 yaşına gelmeden evlenmektedir [7].

Ülkemizde erken evlilikler

Erken evlilikler, genellikle herhangi bir evlilik töreni yapılmaksızın resmîyetin söz konusu olmadığı ve yasal anlamda bağlayıcı hakları beraberinde getirmeyen dini evlilikler biçiminde gerçekleşmektedir [8]. Erken evliliklerin gerçek sıklığının belirlenmesi resmi olmayan evliliklerin kayıt dışı olması ve evlenme istatistiklerini belirlemek için

Perran Boran (✉)

Sosyal Pediatri Bilim Dalı, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Tıp Fakültesi, Marmara Üniversitesi, İstanbul, Türkiye
e-mail: drperran@yahoo.com

Gülbin Gökçay, Esra Devecioğlu, Tijen Eren

Sosyal Pediatri Bilim Dalı, Çocuk Sağlığı Enstitüsü, Tıp Fakültesi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye

Gönderilme/Submitted: 08.02.2013 - Kabul/Accepted: 02.04.2013

kullanılan veri toplama yöntemleri sebebiyle mümkün değildir.

Ankete dayalı bir çalışma olan, Aile Yapısı Araştırması 2006 verilerine göre, ülkemizde evlenen bireylerin %2'sinin 18 yaş altında evlendiği tespit edilmiştir (kentte %17, kırsal bölgelerde %24,8). Yine aynı çalışmada kadınlar arasında 18 yaş altı evlenme oranı %32 olarak erkeklere göre (%7) daha yüksek bulunmuştur [8]. Aile Yapısı Araştırması 2011 verilerine göre ise, 18 yaşından küçük evlilikler %18,2 olarak saptanmış, erkeklere göre kadınların küçük yaşlarda daha fazla (%29,2) evlendikleri görülmüştür [9]. Kadınlarda 2006-2011 döneminde ilk evliliklerini yapan kadınların yüzdesi 7,6 olarak görülmektedir [9].

Türkiye İstatistik Kurumu'ndan (TÜİK) istenilen son 10 yılı içeren verilere göre, kadınlar arasında 18 yaş altı evlenme oranları, ilk evlenme yılına göre 2002'de %7,3 iken bu oran 2011 yılında %7,2 olarak hesaplanmaktadır. Bu oranlar sadece resmi evlilikleri kapsamakta olup, kayıt dışı ve dini nikahları kapsamamaktadır. Ülkemizde TÜİK evlenme istatistikleri verilerine göre ortalama ilk evlenme yaşı kadınlar için 2001 yılında 22,2 iken, 2010 yılında 23,2'ye yükselmiştir [9]. Erkekler için ise aynı dönemde, 25,5'den 26'5'e yükselmiştir. Ortalama evlenme yaşı artıyor gibi gözükmeyle birlikte, bu durumun toplumun bazı kesimlerinin erken evlilik yaşlarını maskeleyebileceği unutulmamalıdır [10].

Türk Medeni Kanununa göre ergin olma ve evlenme yaşı

Medeni Kanuna göre fiil ehliyeti, bir kimsenin kendi fiil ve işlemleriyle kendi lehine haklar ve aleyhine borçlar yaratabilmek iktidarı olarak tanımlanır [11]. Bu ehliyete sahip olabilmek için bir kimsenin kanunun belirlemiş olduğu yaş sınırını aşmasına ergin olmak ve bu yaşa da erginlik yaşı denir [11]. Her devlet, kendi toplumunun şartlarına göre erginlik yaşını belirler. İsviçre'den aldığımız Medeni Kanunda erginlik yaşı yirmi yaştan, iki yaş küçültülmek suretiyle on sekiz yaşın tamamlanması olarak belirlenmiştir [11]. Bazı özel durumlarda kişi onsekiz yaşını doldurmamış olmasına karşın ergin sayılabilir, bunlardan biri evlenme ile ergin olma, diğeri ise ergin kılınmadır. Medeni Kanun madde 11/II'ye göre evlenme kişiyi ergin kılar [12]. Hakim, olağanüstü hallerde ve önemli bir sebepten dolayı onaltı yaşını doldurmuş erkeğin veya kadının evlenmesine izin verebilir, bu yaşa da olağanüstü evlenme yaşı denir [12].

Kanunun yürürlüğe girdiği 1926 yılında normal evlenme yaşı erkek ve kadın için sırasıyla onsekiz, onyedi olarak farklı belirlenirken, 1938 yılında yapılan bir değişiklikle evlenme yaşı indirilmiş, erkek için onyedi, kadın için onbeş yaşın bitirilmesi olarak belirlenmiştir. Bu uygulama 2002'ye kadar devam etmiş ve Yeni Medeni Kanunla, normal evlenme yaşı kadın erkek farkı ortadan kaldırılarak her iki cins için de onyedi yaşın doldurulması olarak belirlenmiştir [12]. Olağanüstü evlenme yaşı ise eski Medeni Kanunda ana, baba veya vasinin dinlenmesi şartıyla erkek için onbeş,

kadın için ise ondört yaş olarak belirlenmişken, Yeni Medeni Kanunda bu yaş olanak buldukça karardan önce anne ve baba veya vasinin dinlenmesi şartıyla her iki cins için onaltı olarak belirlenmiştir [12]. Olağanüstü sebeplere, evlenecek kızın gebe kalmış olması, kimsesiz ve bakımsızlık içinde bulunması, erkeğin ölüm tehlikesiyle karşı karşıya bulunması örnek gösterilmiştir [12].

Türk Ceza Kanunu'na göre cinsel istismar

Türk Ceza Kanunu 103. Maddesinde çocukların cinsel istismarı onbeş yaşını tamamlamamış veya tamamlamış olmakla birlikte fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama yeteneği gelişmemiş olanlara karşı gerçekleştirilen her türlü cinsel davranış olarak tanımlanmıştır [13].

Cebir, tehdit ve hile olmaksızın, onbeş yaşını bitirmiş olanla cinsel ilişkide bulunan kişi, şikayet üzerine, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır [13].

Ülkemizde çocuk hakları konusundaki diğer yasal düzenlemeler

Çocuk Haklarına dair Sözleşme (ÇHS) (Convention on the Rights of the Child (CRC)), Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 1989 yılında kabul edilmiştir. Bu sözleşme Uluslararası planda bütün çocukların yaşama hakkı, eksiksiz biçimde gelişme hakkı, zararlı etkilerden, istismar ve sömürüden korunma hakkı, aile, kültür ve sosyal yaşama eksiksiz katılma hakkını tanımlayan bir sözleşme olup, onsekiz yaşın altında olan çocuk olarak tanımlanmaktadır [14, 15]. Türkiye, 43. Ülke olarak 14 Eylül 1990 tarihinde imzaladığı sözleşmeyi 4 Mayıs 1995 tarihi itibarıyla yürürlüğe sokmuştur.

2005 yılında kabul edilen Çocuk Koruma Yasası, Çocuk Haklarına dair Sözleşme'de yer alan hakların çoğunu içerdiğinden çocuklar açısından Türkiye'deki en ileri yasadır [16]. Bu yasaya göre, çocuk, daha erken yaşta ergin olsa bile, onsekiz yaşını doldurmamış kişiyi ifade eder.

Erken evlilik nedenleri

Çocuk evliliklerinin nedenleri bölgeden bölgeye, topluluktan topluluğa değişiklikler göstermektedir.

Düşük eğitim seviyesi: Çocuk yaşta evlilikler, eğitilmiş kızlarda daha düşük oranda görülmektedir. Aile Yapısı Araştırması'nda 2006 yılında, okur-yazar olmayanların %48'inin 18 yaş altında evlilik yaptıkları, üniversite ve lisansüstü eğitim yapanların ise sadece binde 6'sının, 18 yaş altında evlilik yaptığı görülmektedir [8]. Eğitim düzeyi ve ortanca ilk evlenme yaşı arasında da pozitif bir ilişki saptanmıştır. Lise ve üzeri eğitim almış kadınlar için ortanca ilk evlilik yaşı 24,1 olarak bildirilmektedir. Bu değer ilköğretim ikinci kademeyi tamamlamış kadınların ortanca yaşından 3 yıl, eğitimi olmayan veya ilkokulu bitirmemiş kadınların ortanca yaşından ise 5 yıl fazla olduğu görülmüştür [8]. Eğitim düzeyi ile erken evlilik ilişkisi

Tablo I. Erken evliliklerin çocuk, aile ve toplum üzerine etkileri

Çocuk	Aile/toplum
<ul style="list-style-type: none"> • İnsan hakları ihlali (çoğu zaman kendi rızası olmadan) • Çocuk olma ihlali • Çocukluğun, ergenliğin ve kişisel özgürlüklerin yok sayılması 	<ul style="list-style-type: none"> • Binyıl hedeflerine engel • Aşırı yoksulluk ve açlığın yok edilmesi • Evrensel ilköğretim • Cinsiyet eşitliği ve kadınların güçlendirilmesi • Çocuk ölüm oranlarının azaltılması • Anne sağlığının iyileştirilmesi • HIV/AIDS, sıtma ve diğer cinsel yolla bulaşan hastalıklar
<ul style="list-style-type: none"> • Beden sağlığı üzerine etkileri • Fiziksel olarak evliliğe ve çocuk doğurmaya hazır değil • Doğumda ölmese bile idrar/dışkı kaçırmayla sonlanan obstetrik fistül gibi kronik komplikasyonlar sık • Cinsel yolla bulaşan hastalıklar açısından riskli • Erken ve sık gebelikler • Anne ölüm hızı: Doğum sırasında anne ölüm riski yüksek • Bebek ölüm hızı: Düşük doğum ağırlıklı bebek • Eğitim: Eğitim ve sosyal gelişimden yoksunluk, okulu bırakma • Yoksulluk: Ekonomik olarak bağımlı, işsizlik ve aile gelirin katkıda bulunamama • Ruh sağlığı üzerine etkileri: • Bilişsel ve psikolojik olarak evliliğe ve çocuk doğurmaya hazır değil • Aile içi şiddet sık • Fiziksel ve cinsel şiddete maruziyet • Sosyal destekten yoksun • Evde tek başına, mutsuz, kendine güveni olmayan kadın ve anneler 	<ul style="list-style-type: none"> • Toplum kadınların ve onların çocuklarının entelektüel ve finansal olarak katkısından yoksun, yoksulluk döngüsünün devamı, daha çok çocuk ancak gelir yok • Eğitimsiz, genç annelerin çocukları da daha eğitimsiz oluyor, kısıtlı imkanlar • Erkekler üzerine ekonomik sorumluluk yükü, onlar da eğitimden mahrum • Cinsiyet eşitsizliği, kadınların tüm özgürlüklerinin elinden alınarak güçsüzleştirilmesi • Çocuk ölüm oranlarında artış • Anne sağlığının bozulması • Cinsel yolla bulaşan hastalıklarda artış

dünyada da farklı değildir. UNICEF'in çalışmasında 47 ülkede 15-19 yaş arası kızlarda eğitim seviyesi daha yüksek olanlarda evlilik oranının da düşük olduğu saptanmıştır [5].

Yoksulluk: 2006 Aile Yapısı Araştırması'nda, en yüksek refah düzeyindeki kadınların, en düşük refah düzeyindeki kadınlardan üç yıl daha geç evlendikleri görülmüştür (sırasıyla 22,5 ve 19,2). Ayrıca geliri 400 TL'den az olanların %22'sinin 18 yaş altında evlilik yaptığı görülmüştür [8].

Erken evlilikler sıklıkla yoksul ailelerde ekonomik olarak refaha erme yolu, sosyal ve ekonomik destek, aynı zamanda kız çocuklarını bir çeşit koruma yolu, yoksulluk, savaş gibi aşırı baskı altındaki toplumlarda dengenin sağlanması amaçlı bir kaçış yolu olarak görülmektedir [7].

Tercihler sıklıkla aile reisi veya ebeveynler tarafından yapılmakta, evlilik kişisel tercihlerden ziyade bir çeşit ekonomik ayarlama olarak görülmektedir. Kızların cinsel istismara açık olduğu veya ekonomik yük olarak görüldüğü toplumlarda, erken yaşta evliliklerle cinsel istismara maruziyetleri ortadan kaldırılmakta ve ekonomik yük bir başkasına devredilmektedir. Aileler düzenli bir erkek hakimiyetine girerek kız çocuklarının korunacağına inanmakta, evlilik cinselliğin önlenmesinin bir yolu olarak görülmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde, evlilik sosyal statü, zenginlik, diğer aile bireylerinin güvenliğinin sağlanması için gerekli bir kurum olarak karşımıza çıkmaktadır [7].

Erken evlilikler bir nevi ailenin ekonomik kurtuluşu olarak görülmektedir. Birçok toplumda uygulanan başlık parası bunun bir örneğidir. Ülkemizde Aile Yapısı Araştırması'nda başlık parası verilme oranı 2006 verilerine göre %17,6 olarak

bildirilmiştir (kentte %14, kırsal bölgelerde %24) [8]. Alt gelir grubu ve alt öğrenim düzeyindeki bireyler arasında uygulama en yüksek saptanırken, yaş küçüldükçe başlık parasıyla evlenenlerin oranının azaldığı görülmektedir [8].

Sonuç olarak düşük eğitim seviyesi ve yoksulluk erken evliliklerde en önemli nedenler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Erken evliliklerin etkileri

Erken evliliklerin çocuk, aile ve toplum üzerine olan olumsuz etkileri Tablo I'de özetlenmiştir [1-7, 18-20].

Erken evlilikler, kızlarda iç güveysi olarak girdikleri ailelerde bir çeşit köle olarak kullanılmaları ile sonuçlanmaktadır. Evlilik bireyin seçim yapabileceği bir durumken, erken evlilikler bireyin seçim hakkını elinden almaktadır. Çocukluk çağındaki evlilikler insan hakları ihlalinin bir çeşidi olup, özellikle kız çocuklarında görülen cinsel istismarın en sık görülen biçimidir.

Erken evliliklerde sıklıkla kadının eşi birkaç yaş, bazen iki kat yaşında olabilmektedir. Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması (TNSA)-2008 verilerine göre eşler arasındaki yaş farklılıklarına bakıldığında ortalama yaş farkının en büyük olduğu grubun özellikle 20 yaşın altındaki (6,6 yıl) genç kadınlar olduğu saptanmıştır [17]. Kanun karşısında erişkin bir erkeğin reşit olmayan bir kızla birlikteliği suç teşkil ederken, evlilik içinde bu tip davranışlar normal sayılmaktadır.

Erken evlilikler, evlenen kişinin kocasının ve ailesinin yanına taşınarak, kayınvalidesinin yardımcısı rolünü

üstlenmesi, eşlerin büyükler tarafından görücü usulüyle seçilmesi, kadının ev dışında bir görevinin olmaması, anne ve evde yardımcı olması dışında bir kimliğinin olmamasıyla sonuçlanmaktadır. Erken evliliklerde çocuk yaştaki gelin, ailesi ve yakın çevresinden uzaklaştırılmakta, okuldan alınarak eğitim şansı elinden alınmakta ve kendi yaşlılarıyla iletişim özgürlüğü engellenmektedir.

Erken evliliklerde aile içi şiddet de daha fazla görülmektedir. Özellikle 15-19 yaş arası genç kızlarda, eğitim düzeyi düşük olanlarda eşi tarafından fiziksel ve cinsel şiddet görme riski daha yüksek saptanmıştır [3]. Bangladeş'in kırsal bölgesinde 15-19 yaş arası kızların %48'i son 12 ay içerisinde eşi tarafından fiziksel, cinsel veya her iki şiddete maruz kaldığı belirtilmiştir [18].

Erken yaşta evlilikler o toplumun kalkınmasında en büyük hedefleri olan yoksulluğun azaltılması, eğitimin yaygınlaştırılması, cinsiyet eşitliğinin sağlanması, çocuk yaşamlarının korunması ve sağlığın geliştirilmesinde bir engel olarak ortaya çıkmaktadır. Erken gebelik, cinsel yolla bulaşan hastalıklara maruz kalma diğer sağlık risklerini oluşturur.

Adölesan annelik

TNSA-2008 verilerine göre, ortanca ilk doğum yaşı son beş yılda artış göstererek 21,8'den 22,3'e yükselmesine karşın, adölesan dönemde olan kızların %6'sının çocuk doğurmaya başladığı görülmektedir [17]. Adölesan annelik, kırsal yerleşim yerlerinde %9 oranla, kentsel alanlara (%5) göre daha yaygındır [17].

TNSA-2008 verilerine göre, adölesan annelik, eğitim düzeyi düşük kadınlar arasında eğitilmiş kadınlara göre daha sık görülmektedir [17]. Refah düzeyine göre bakıldığında, en yüksek refah düzeyine sahip hanelerde adölesan annelik % 2, refah düzeyi düşük olanlarda ise oran % 8-11'e yükselmektedir [17].

Çocuk evlilikleri adölesan dönemde çocuk doğurmaya neden olduğundan çoğunlukla erken ve sık gebeliklere yol açmakta ve anne ve çocuk ölüm riskini artırmaktadır. Gebelik ve ilk bebekte anne yaşının küçülmesiyle birlikte cinsel yolla bulaşan hastalıklara yakınlık aynı oranda artmaktadır. 15-19 yaş arası kızlarda gebeliğe bağlı ölümler bu yaş grubunda ki en sık ölüm nedeni olarak karşımıza çıkmaktadır [3]. Onbeş yaş altı gebeliklerde ölüm riski yirmili yaşlara göre 5 kat daha fazladır [3]. Adölesan annelerin, özellikle de 18 yaşından genç olanların, daha ileri yaşlarda anne olan kadınlara göre, düşük veya ölü doğum yapmaları veya anne ölümlülüğü riskine maruz kalmaları daha olasıdır [7, 19]. Fiziksel olarak olgun olmamaları, vezikovajinal veya rektovajinal fistül riskinin yüksekliği mortalite ve morbidite nedenleri arasında gösterilmektedir [19]. Anne yaşının 18 yaş altı olması durumunda, bebeğin ilk bir yılda ölme riski, geç yaştaki annelere göre %60 daha fazladır [7]. Ayrıca daha erken yaşlarda evlenen kadınlar ortalama olarak daha uzun süre gebelik riski altına girmekte, bu da genellikle yaşam

boyunca daha fazla sayıda doğuma yol açabilmektedir. Adolesan annelerin topluma ve ailesine ekonomik olarak katkısı olamamakta, bebeği de bu yoksulluk döngüsünün bir parçası olmaktadır.

Erken evlilikler, özgürlüklerinin kısıtlanması, kişisel gelişim şansının alınması, sağlık ve eğitim hakkının elinden alınması, adil, erkeklerle eşit bir çalışma ortamından mahrum bırakılma ve erken gebeliklerle sonuçlanmaktadır.

Sonuç olarak erken evlilikler bebek ve anne ölüm oranlarının artışına yol açmakta dolayısıyla toplumun geleceğini olumsuz yönde etkilemektedir.

Erken evliliklerin önlenmesi

Uluslararası Kadın Araştırmaları Merkezi (International Center for Research on Women (ICRW)) tarafından 2011 yılında, erken evliliklerin engellenmesine yönelik müdahale programlarının derlendiği makalede 5 ana amaç belirlendiği görülmüştür [20]. Kız çocuklarının bilgi, beceri ve destek ağlarıyla güçlendirilmesi, ebeveyn ve toplumun bireylerinin eğitilmesi ve harekete geçirilmesi, kız çocukları için örgün eğitim kalitesi ve erişebilirliğin artırılması, kız çocukları ve aileleri için ekonomik desteğin sunulması, yasal çerçevenin etkinleştirilmesi bu programların hedeflerini oluşturmaktadır [20].

Bu stratejiler içerisinde erken evliliğin önlenmesinde kızların eğitimi en güçlü müdahale yöntemi olarak ortaya çıkmıştır. Kızların okulda olması onların halen çocuk olarak görülmesine yardımcı olmakta, dolayısıyla evlenilebilir olmaktan çıkarmakta, aynı zamanda kız çocuklarının okuldaki eğitimle bilgi ve becerilerini arttırmaları, sosyal ağlarını geliştirmeleri kendi çıkarları için en iyisine karar vermelerini sağlamakta, kaliteli ve ileri eğitimle sağladıkları ekonomik gelir aileleri ve topluma faydalarının daha görünür olmasını sağlamaktadır [20]. Eğitimle paralel olarak ilk evlenme yaş ortalamasının arttığı görülmektedir [9].

Ülkemizde de Milli Eğitim Bakanlığı ile UNICEF arasında imzalanan protokolle başlatılan kız çocuklarının okullulaşmasına destek ve cinsiyete dayalı her türlü ayrımcılığın ortadan kaldırılması amaçlı "Haydi kızlar okula", ilköğretim/lise kız öğrenci bursları, "Baba beni okula gönder" gibi projelerin çocuk gelinlerin önlenmesi açısından önemlidir [21, 22].

Sonuç olarak, toplumda çocuklar ekonomik bir yük olarak değil, toplumun değerli bireyleri olarak görülmelidir. Önce ailede daha sonra toplumda, özellikle kız çocuklarının eğitimi için olanak sağlanmalı, kadının iş yaşamındaki yerini alması özendirilmelidir. Çocuk gelinlerin önlenmesinde en önemli koruyucu faktörler tüm çocukların, özellikle kız çocuklarının eğitiminin sağlanması ve sosyal eşitsizliklerin en aza indirilmesidir.

Kaynaklar

1. Mathur S, Greene M, Malhotra A. Too young to wed: The lives, rights, and health of young married girls, Washington: International Centre

- on Research on women, 2003. <http://www.icrw.org/files/publications/Too-Young-to-Wed-the-Lives-Rights-and-Health-of-Young-Married-Girls.pdf> (erişim 24.8.2012)
2. Nour NM. Child marriage: a silent health and human rights issue. *Rev Obstet Gynecol* 2009; 2: 51-6.
 3. International planned parenthood federation (IPPF) and the forum on marriage and the rights of women and girls. Ending child marriage-a guide for global policy action2006. http://www.unfpa.org/upload/lib_pub_file/662_filename_endchildmarriage.pdf (erişim 1.8.2012)
 4. United Nations. Assessing the status of women: a guide to reporting under the Convention on the Elimination of all forms of Discrimination against Women. General recommendation 21, 2000. New York.<http://www1.umn.edu/humanrts/iwraw/assessing-english%201.pdf>(erişim 8.8.2012)
 5. United Nations Children's Fund, the State of the World's Children 2006, UNICEF.http://www.childinfo.org/files/The_State_of_the_Worlds_Children_2006.pdf (erişim 7.8.2012)
 6. United Nations Children's Fund, Early Marriage: A harmful traditional practice: A statistical exploration, UNICEF, New York, 2005: 12-13. http://www.unicef.org/publications/files/Early_Marriage_12.10.pdf (erişim 1.8.2012)
 7. Early marriage: Child spouses. Florence, Italy: UNICEF inndig, 2001. <http://www.unicef-irc.org/publications/pdf/digest7e.pdf> (erişim 1.8.2012)
 8. T.C Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Aile yapısı araştırması 2006; Ankara 2010: 21-41. http://www.athgm.gov.tr/upload/athgm.gov.tr/mce/eskisite/files/kutuphane_60_Aile_Yapisi_Arastirmasi.pdf (erişim 16.8.2012)
 9. *Türkiye'de aile yapısı araştırması 2011. TC Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Ankara.* http://www.athgm.gov.tr/upload/athgm.gov.tr/mce/2013/taya_kitap_butun.pdf(erişim 25.02.2013)
 10. İstatistiklerle Kadın 2011, TÜİK. http://www.tuik.gov.tr/IcerikGetir.do?istab_id=238(erişim 3.8.2012)
 11. Akıntürk T, Karaman DA. Gerçek kişinin ehliyetleri. *Medeni Hukuk.* İstanbul:Beta Basım, 2012; 118-37.
 12. Akıntürk T, Karaman DA. Evlenme. *Medeni Hukuk.* İstanbul:Beta Basım, 2012; 236-44.
 13. Yurtcan E. Cinsel dokunulmazlığa karşı suçlar. *Yeni Türk Ceza Kanunu.* İstanbul Barosu Yayın Kurulu 2005; 176-81.
 14. Çocuk haklarına dair sözleşme. UNICEF Türkiye 2004. http://www.asayis.pol.tr/belge/cocuk_haklari_sozlesmesi.pdf (erişim 1.8.2012)
 15. TBMM İnsan haklarını inceleme komisyonu. Çocuk haklarına dair sözleşme, 137-160.<http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/137-160.pdf> (erişim 9.8.2012)
 16. Çocuk koruma kanunu. Resmi gazete 15.7.2005; sayı:25876http://oges.meb.gov.tr/doc2012/5395_SAYILI_COCUK_KORUMA_KANUNU.pdf (erişim 9.8.2012)
 17. T.C Sağlık Bakanlığı, Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması 2008.<http://www.hips.hacettepe.edu.tr/TNSA2008-AnaRapor.pdf> (erişim 16.8.2012)
 18. World Health Organization. WHO multi-country study on women's health and domestic violence against women: initial results on prevalence, health outcomes and women's responses: summary report. Geneva 2005: 8. http://whqlibdoc.who.int/publications/2005/9241593512_eng.pdf (erişim 4.8.2012)
 19. UNFPA. State of world population 2003: Making 1 billion count: investing in adolescents' health and rights, New York.http://www.unfpa.org/webdav/site/global/shared/documents/publications/2003/swp03_eng.pdf (erişim 08.08.2012)
 20. Malhotra A, Warner A, McGonagle A, Lee-Rife S. Solutions to end child marriage, what the evidence shows. *International Center for Research on Women* 2011. <http://www.icrw.org/files/publications/Solutions-to-End-Child-Marriage.pdf> (erişim 14.01.2013)
 21. <http://haydikizlarokula.meb.gov.tr/organizasyon.php> (erişim 22.02.2013)
 22. <http://www.cydd.org.tr/sayfa.asp?id=53> (erişim 21.02.2013)